

Türk Bayrağı Kanunu

Mustafa Kemal Atatürk, bayrak konusunda çok duyarlı bir komutan ve devlet adamı idi. İzmir'in kurtuluşu sonrası 10 Eylül 1922'de İzmir'e ulaştığında İzmirliilerin bir sürprizi ile karşılaştı. Karşıyaka'da kendisi için bir ev hazırlanmıştı. Ayrıca İzmirliiler, bu eve ulaşması için bir çiçek buketi gibi görünen otomobil hazırlamışlardı. Sonra Karşıyaka'ya yolculuk başlamış, İzmir'in işgali sonrası Kral Konstantin'in de konakladığı Beyaz Köşk'e doğru yola çıkmıştı. Konvoy, Köşk'ün önünde durdu. Mustafa Kemal, otomobilden indi. Köşk'ün merdivenlerinden çıktı ve birden durdu. Biraz önce gülücükler dağıtan Mustafa Kemal, sert bir tavırla sordu:

"-Bu nedir?"

Orta yaşlı ve terbiyeli bir bayan cevap verir:

Yunan bayrağı Paşam!. Bu eve yerleşen Yunan Kralı Konstantin, buraya ilk girerken, bu taşığa serilen Türk bayrağını çiğneyerek geçmişti...

-Hata etmiş. Ben bu hatayı tekrar edemem. Bayrak milletin şerefidir. Ne olursa olsun yerlere serilmez ve çiğnenmez. Kaldırınız!..."

Yunan bayrağı yerden kaldırılır ve Gazi Paşa, beyaz ve temiz mermerlerin üstünden geçerek Köşk'e girdi. Mustafa Kemal'in bu davranışı, bütün dünyada baş haber durumuna geldi.

Diğer taraftan Atatürk döneminde milli devletin kurulmasından sonra önce rejim belirlendi. Rejimin adı Cumhuriyet'ti. Daha sonra Cumhuriyet'in kurumlarının oluşturulmasına geçildi. Bir taraftan saltanat sisteminin kurumları kaldırılırken diğer taraftan Cumhuriyet sisteminin kurumlarının kuruluşu gerçekleştirildi. Milli egemenlik esası üzerine kurulan Cumhuriyet sisteminin yeni bir başkenti, İstiklal Marşı, bayrağı, anayasası gibi temel değerlerinin de belirlenmesi gerekiyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde kurulan bu devletin bayrağı, hem ulusal ve hem de uluslararası saygınlığın ifadesi, varoluşun simgesi, onur ve gurur kaynağıydı. Sadece bayrağın olması yetmiyordu. Onun için bayrakla ilgili yapılan kanunla bayrağa hem şekil, hem görüntü, hem ruh olarak bir değer yüklemek gerekiyordu. Ya da yüklenen değerler, yazılı metne dönüştürülmeliydi. Atatürk, Türk milletinin ruhundan, canından ve kanından fıskıran bayrağa, Türk Bayrağı Kanunu ile yazılı bir anlam da yüklenmesini sağladı.

29 Mayıs 1936 Tarihli Türk Bayrağı Kanunu

Türk Bayrağı Kanunu teklifiyle ilgili olarak Dâhiliye ve Milli Müdafaa komisyonlarının hazırladığı kanun tekliflerinin görüşülmesine 11 Mayıs 1936 tarihinde başlandı. Bu görüşmelere hâkim olan düşünce; milli egemenlik, millilik, yerli kumaş kullanımı, milli fabrikalarda üretilmiş kumaşların tercihi, soluk ve yırtık bayrakların kullanımdan kaldırılması ve bayrağa gereken saygının gösterilmesidir.

Manisa Milletvekili Kazım Nami Duru şöyle diyordu: "*Bayrak, ulusun başlıca mümessilidir. Dünyanın neresinde olursa olsun, bir Türk, Türk bayrağını görünce onda kendi ulusunun, kendi mukaddesatının temsil edildiğini görür ve ona içten gelen saygıyı gösterir. Sancak görüldüğü vakit, insan onu selâmlamakla, kalbinin içinde titreyen millî duyguları göstermek ister. Hâlbuki bizde, maalesef bunu bu kürsüden söylemek mecburiyetinde bulunuyorum, bayrağa lâzım gelen hürmet gösterilmiyor... Biz bayrağın manen ve maddeten lâzım gelen kutsiyetini maalesef gösteremiyoruz. Teklif edeceğim, bayrağı, milli hayır müesseselerinden birisinin yapmasına müsaade edelim. Meselâ Hilal-i Ahmer*

muhtelif ebatta bayraklar yapsın, ne kadar ucuza çıkarırsa ona bir miktar ilâve ile herkesin alabileceği bir şekilde satsın."

Manisa Milletvekili Refik İnce ise her hangi bir hayır kurumunun yapması, onun dışında başkalarının bayrak yapmasına engel olunması teklifini doğru bulmadığını ifade etti. Tek bir kurum tarafından yapılması durumunda fiyatının 250-350 kuruş arasında değişeceğini, bunun da her vatandaşın bayrak almasına engel teşkil edeceğini dile getirildi.

Bayrağın yerli şalı (Ankara tiftik keçilerinin tüyünden imal edilen bir tür kumaş) kumaştan yapılması kanun gereği idi. Ancak zaruret karşısında mahallin en büyük idare âmirinin müsaadesiyle başka kumaştan da bayrak yapmaya izin verildi. Bayrağın kumaştan yapılması kabul edildi. Bu dönemde kâğıttan bayrak yapımına izin verilmedi. Bayrak konusu milli bir konu olarak değerlendirildi.

Hangi dairelerin her gün bayrak çekeceği, hangi dairelerin bayraklarını hangi günler çekeceği, bayrak çekimi ve indirilişinde tören yapılıp yapılmayacağı tartışılan diğer konulardı. Türkiye Cumhuriyeti'nin dış temsilciliklerinde bayrak çekilişi ve indirilişinin, uluslararası kurallara göre yapılması kararlaştırıldı.

11 Mayıs 1936 tarihinde yapılan görüşmelerde Bayrak Kanunu'nun sadece birinci maddesi kabul edilebilmişti. İkinci madde üzerinde yapılan görüşmeler sonunda, bu maddenin tekrar Dâhiliye ve Milli Müdafaa encümenlerine gönderilmesine karar verildi. Encümenler çalışmalarını tamamlayıp 20 Mayıs 1936'da Meclis'e getirdi. Kanun'un uygulanma şekillerinin nizamname/tüzüklerle tespit edilmesi kabul edildi. Sekizinci maddede, muhtemelen Bayrak Kanunu ile ilgili tüzüklerin, yönetmeliklerin hazırlanması ve dikim işleri için Kanun'un yayınlanma tarihinden bir yıl sonra geçerli olacağı belirtilmekteydi. Dokuz maddelik kanun teklifinin bütün maddelerinin birinci görüşmeleri, 20 Mayıs 1936'da tamamlandı.

11 Mayıs ve 20 Mayıs tarihlerinde yapılan görüşmelerde Bayrak Kanunu'ndan söz edilirken 29 Mayıs 1936 tarihinde yapılan görüşmelere Türk Bayrağı Kanunu olarak takdim edildiği görülmektedir. Bu tarihte Türk Bayrağı Kanunu ile ilgili yapılan ikinci görüşmelerden sonra dokuz maddelik Kanun kabul edildi. En önemli tartışmalar, 11 Mayıs tarihli görüşmelerde yaşandı. Buradaki görüşler doğrultusunda encümenlerde düzeltilen Türk Bayrağı Kanunu, 20 Mayıs ve 29 Mayıs 1936 görüşmelerinde hızlı bir şekilde kabul edildi. Türk Bayrağı Kanunu şu maddelerden meydana geliyordu:

"Madde 1 - Türk bayrağı, bu kanuna bağlı örnekte gösterilen şekil ve nispetlerde olmak ve al zemin üzerine beyaz ay - yıldız konmak, şartıyla, yerli şaliden yapılır.

Ancak şalinin tedarikinde zorluk olur ise en büyük mülkiye memurunun izniyle zemin rengi al olmak üzere başka kumaştan da yapılabilir.

Madde 2 - Ordu kuvvetleriyle resmî daire ve teşekküller tarafından bayrakların çekiliş ve indirilişlerinde ve sair hususlarda yapılacak tören ve bunların kullanacakları hususî alâmet ve flamaların şekilleri, nispetleri ve cinsleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yabancı memleketlerde bulunan resmî ve millî binalarına (milletlerarası metotlara göre) Türk

* Ankara tiftik keçilerinin tüyünden imal edilen bir tür kumaş.

bayrağının çekiliş ve indirilişleri ve resmî dairelerle teşekküllerden başka yerlerde Türk Bayrağı'nın, ve diğer hususî bayrakların ve forsların gerek temsil ve gerek süsleme için ne zaman ve nasıl çekileceği ve nerelerde kullanılabileceği ve bu kanunun tatbik şekilleri bir nizamname ile tespit edilir.

Madde 3 - Türk bayrağı ordu kuvvetleriyle resmî dairelerde ve millî teşekküllerde sabah sekizde çekilir ve gün batarken indirilir. Şu kadarki limanlara giren ve çıkan ve seyir halinde bulunan harp ve tüccar gemilerinin bayraklarının çekiliş ve indiriliş saatleri için nizamnameye istisnaî hükümler konulabilir.

Yalnız, millî bayramlarda ve umumî tatil günlerinde tatilin devam ettiği müddetçe bayrak gece ve gündüz çekili kalır.

Her gün bayrak çekecek resmî daireler, İcra Vekilleri Heyeti tarafından tayin edilir.

Madde 4 - Yas alâmeti olmak üzere bayrağın yarıya çekileceği haller ve devam müddeti, devlet protokolünce tespit ve vaktinde alâkadar dairelere bildirilir.

Madde 5 - Resmî dairelerde ve teşekküllerde çekilecek bayrak, bu iş için yapılmış hususî direk ve göndere çekilir.

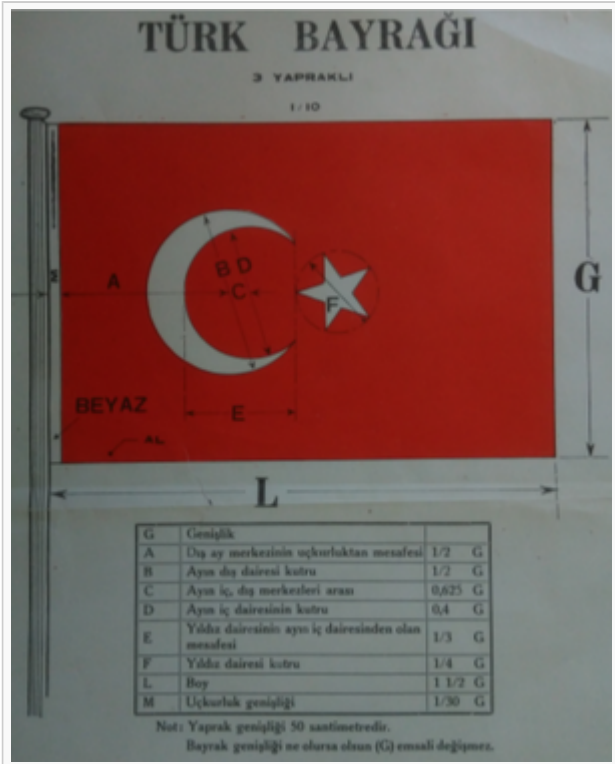
Madde 6 - Bu kanun hükümlerine ve yapılacak nizamnameye muhalif olarak bayrak yapmak ve satmak yasaktır. Bu yasağa aykırı gidenler, Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesine göre cezalandırılır. Nizamnameye muhalif olarak çekilmiş bayraklar mahallin en büyük mülkiye memuru emriyle indirilir.

Madde 7 - Alay sancaklarının şekli ve yapılış tarzı kendi hususî ahkâmına tabidir.

Madde 8 - Bu kanun neşri tarihinden bir sene sonra muteberdir.

Madde 9 - Bu kanun hükümlerini yerine getirmeğe İcra Vekilleri Heyeti memurdur."

Böylece Türk Bayrağı Kanunu, 29 Mayıs 1936 tarihinde 2994 Sayılı Kanun ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş oldu. 5 Haziran 1936 tarihinde ve 3322 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Atatürk, sağlığında, Türk Bayrağı ile ilgili düzenlenmenin yapılmasını sağlamış oldu. Türk milletinin şerefini temsil eden Türk Bayrağı'na, gönüllerin yanında yasalarda da gereken değer verildi.

Belge-1: 29 Mayıs 1936 tarihli Türk Bayrağı Kanunu'na göre bayrağın ölçüleri.

Türk Bayrağı Kanunu'nda Yapılan 22 Eylül 1983 Değişikliği

1936 tarihli Türk Bayrağı Kanunu, 22 Eylül 1983 tarihine kadar yürürlükte kaldı. Milli Savunma Komisyonu Başkanı Hâkim Tümgeneral Muzaffer Başkaynak, bu kanunda üç gerekçe ile değişiklik önerdi. Milli Güvenlik Konseyi'ne sunulan gerekçeler şunlardı:

- 1936'da hazırlanan Kanun'un dilinin ağır olması ve bu yüzden anlamakta zorluk çekilmesi,
- Bayrağın "yerli ve şalî kumaşından imal edilmesi" emri ve "yasada sembolik bayrak, özel işaret, flama ve formalardan hiç bahsedilmemesinin, bayrağın nerelere çekileceği, örtüleceği veya serilebileceğinin açıkça yasada gösterilmemesinin zamanla kötüye kullanılması",
- Tüzüğe aykırı bayrak yapmak ve satmanın bir cezayı gerektirmesine rağmen cezalardaki yetersizliğin bir işe yaramaması idi.

22 Eylül 1983'te kabul edilen Türk Bayrağı Kanunu'nu görüşenler Milli Güvenlik Konseyi üyeleri idi. Cumhurbaşkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren, üyeler Genelkurmay Başkanı Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Nejat Tümer görüşmelerde yer aldı. Bu görüşmeler sonunda Türk Bayrağı Kanunu değiştirildi. Kabul edilen bu kanun, Atatürk'ün sağlığında hazırlattığı ve TBMM'nin kabul ettiği 29 Mayıs 1936 Tarihli Kanunu yürürlükten kaldırdı. 1983'teki görüşmeler sırasında çok fazla ayrıntıya düşüldü. Ayrıntılar değişikliğe de yansdı. Ayrıca 1936 Tarihli Kanun, dokuz maddeliydi. 1983 tarihli Kanun 12 maddeden meydana geldi. Yürürlüğe girme şekli 1936'da yayımı tarihinden bir yıl sonra iken 1983'te altı ay sonra yürürlüğe girmesi kabul edildi.

24 Eylül 1983'te Resmî Gazete'de yayımlanan 2893 Sayılı Türk Bayrağı Kanunu, şu anda yürürlükte olan kanundur.

Sonuç

Mustafa Kemal'in gözünde bayrak, milletin kutsal değerlerinden birisidir. Ona ayrı bir ilgi ve özen gösterilmesi gerekir. Mustafa Kemal'in anlayışına göre milletler, hem kendi bayraklarına ve hem de başka milletlerin bayraklarına saygıda kusur etmemelidir. Devletler arasındaki sorunlar, bayrağa saygısızlık noktasına götürülmemelidir. Mustafa Kemal Atatürk, ölüm kalım mücadelesi verdiği bir savaşın son aşamalarında, henüz düşman tamamen yurttan atılmadan bile duygularına yenik düşmemiş, Yunan Bayrağı'nı çiğnememiştir. Bu nedenle O, Mustafa Kemal Atatürk'tür.

24 Eylül 1983 tarihli Türk Bayrağı Kanunu ile 29 Mayıs 1936 tarihli Türk Bayrağı Kanunu yürürlükten kaldırılmış olsa da Türk Bayrağı'nın yapımında kullanılacak ölçüler aynı kalmıştır. Türk Bayrağı Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti kurumlarının oluşturulma çabalarındandır. Kuruluş sürecinin bir parçasıdır. Devlet olmanın gereklerinin yerine getirilmesidir.

Nurettin GÜLMEZ

KAYNAKÇA

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922**, Cilt 2, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.

Millî Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Birleşim-164, 22 Eylül 1983, Cilt 10.

T.C. Resmî Gazete, 24 Eylül 1983, Sayı 18171.

T.C. Resmî Gazete, 5 Haziran 1936, Sayı 3322.

TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-61, 11 Mayıs 1936, Oturum-1.

TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-65, 20 Mayıs 1936, Oturum-1.

TBMM Zabıt Ceridesi, Birleşim-71, 29 Mayıs 1936, Oturum-1.

17/05/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-bayragi-kanunu/?pdf=3315> adresinden erişilmiştir